

ТҮРК ТИЛДҮҮ ӨЛКӨЛӨРДҮН ПАРЛАМЕНТТИК АССАМБЛЕЯСЫ ЭЛ АРАЛЫК БАЙКООЧУЛАР МИССИЯСЫ

**Казакстан Республикасынын Парламентинин Мажилисине шайлоо,
2021-жылдын 10-январы**

БИЛДИРҮҮ

Казакстан Республикасынын Тышкы иштер министрлигинин чакыруусу менен 2021-жылдын 10-январында Түрк тилдүү өлкөлөрдүн Парламенттик Ассамблеясынын (ТҮРКПА) эл аралык байкоочулар миссиясы (мындан ары - миссия) Казакстан Республикасынын Парламентинин Мажилисине (Төмөнкү Палата) шайлоого кыска мөөнөттүү мониторинг жүргүздү. Миссиянын курамына Азербайжан жана Түркия парламенттеринин мүчөлөрү, ошондой эле ТҮРКПА Катчылыгынын дипломатиялык кызматкерлери кирген (*Миссиянын тизмесин караңыз*).

Казакстан Парламентинин Мажилисине шайлоо негизинен Конституция (акыркы жолу 2017-жылы өзгөртүлгөн) жана Казакстан Республикасындагы шайлоо жөнүндө конституциялык мыйзам (1995-жылдын 28-сентябрында кабыл алынган) менен жөнгө салынат. Конституциялык мыйзам жалпысынан Президентти, Парламенттин Сенатынын жана Мажилисинин депутаттарын, маслихаттардын жана Казакстан Республикасынын башка жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын мүчөлөрүн шайлоого даярдык көрүүдө жана өткөрүүдө болгон маселелерди, ошондой эле өлкөнүн жарандарынын эркин билдирүүсүн камсыз кылуучу кепилдиктерди жөнгө салат.

Казакстанда шайлоо борбордук шайлоо комиссиясы (БШК), 232 аймактык шайлоо комиссиясы (АШК) жана 10061 участкалык шайлоо комиссиясы (УШК) тарабынан өткөрүлөт. Өлкөнүн чегинен тышкары добуш берүү Казакстандын дипломатиялык өкүлчүлүктөрүндө түзүлгөн 66 шайлоо участкакторунда жүргүзүлдү. Бардык деңгээлдеги комиссиялар 5 жылдык мөөнөткө дайындалат жана УШКдан тышкары 7 мүчөдөн турат.

БШК КОВИД-19 пандемиясына байланыштуу Саламаттыкты сактоо министрлиги менен бирге натыйжалуу иштешип, шайлоо күнүндө шайлоо участкакторунда социалдык аралык, шайлоо участкакторунда дезинфекциялоочу материалдар менен камсыздоо жана шайлоо кызматкерлери үчүн атайын жабдуулар орнотуу сыяктуу алдын алуу жана коргоо чараларын иштеп чыкты. Бул арада башкы мамлекеттик санитардык дарыгер “Казакстан Республикасынын Парламентинин Мажилисинин депутаттарын шайлоо боюнча шайлоо өнөктүгү учурунда “КОВИД-19 коронавирус инфекциясынын жайылышын алдын алуу боюнча чараларды бекитүү жөнүндө” токтомун чыгарды.

Бул шайлоого катышуу үчүн БШК 312 талапкерден турган (анын ичинде 90 айымдар) беш саясий партияны каттады. Саясий партиялар жөнүндөгү мыйзамга киргизилген акыркы өзгөртүүлөргө ылайык, партия мүчөлөрүнүн саны партиялык каттоо үчүн зарыл болгон минималдуу санга, 40.000ден 20.000ге чейин кыскарылган жана өлкөнүн ар бир облусунда жана республикалык маанидеги үч шаарында филиалдарынын болуусу талап кылынат.

Миссия байкоо программасынын алкагында Борбордук шайлоо комиссиясынын башчысы, Тышкы иштер министри жана Казакстан Парламентинин Сенатынын (жогорку палата) Төрагасы менен жолугушту. Бул жолугушуулардын жүрүшүндө миссия мүчөлөрүнө шайлоого даярдыктар, анын ичинде төмөнкү деңгээлдеги комиссиялар жана укук коргоо органдары үчүн тренингдер, шайлоочулар менен талапкерлерди каттоо жана арыздарды кароо процесстери жөнүндө маалымат берилди.

Миссия мүчөлөрү шайлоого катышып жаткан саясий партиялардын өкүлдөрү менен да жолугушту. Саясий партиялардын өкүлдөрү байкоочуларга шайлоо алдындагы программалары жана үгүт иштери боюнча маалымат беришти.

Шайлоо күнү Миссия Нур-Султан борбор шаарында шайлоо участоктору ачылышынан баштап добуштарды саноого чейинки бардык этаптарда добуш берүү процессине байкоо салып, бир катар шайлоо участокторунда болду. Миссия добуш берүүнүн жүрүшүнө байкоо жүргүзүп, шайлоочулар менен, шайлоо участокторунун кызматкерлери менен, ошондой эле жергиликтүү байкоочулар менен баарлаша алды.

Шайлоо күнү шайлоо участоктору эртең мененки саат 7:00дөн кечки 20:00гө чейин ачык болгон. Добуш берүү жалпысынан тынч маанайда өтүп, Борбордук шайлоо комиссиясынын маалыматы боюнча, шайлоочулардын катышуусу 63,3%-га жакындаган.

БШКнын маалыматы боюнча, шайлоого добуш берүү үчүн 11.915.903 шайлоочу катталган. Шайлоо күнү, 2021-жылдын 10-январында, ТҮРКПАнын байкоочулары Нур-Султандын төрт аймагында шайлоого байкоо жүргүзүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болушту. Байкоочулардын миссиясы шайлоо участокторунда болушту, добуш берүүнүн бардык баскычтарында - пункттарды ачуудан, добуштарды саноо жана шайлоонун жыйынтыктарын аныктоого чейин байкоо жүргүзүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болушту. Биринчи жолу киргизилген биргелешкен квотанын аркасы менен аялдардын жана жаштардын шайлоого болгон кызыгуусу кыйла жогорулады.

Миссия акыркы мезгилде Казакстанда өткөн шайлоолорго (анын ичинде 2017 конституциялык реформа) байланыштуу мыйзамдык базанын олуттуу өзгөрүүлөрүнө көңүл бурат. Шайлоо өткөрүү боюнча төмөнкү органдарды түзүү, шайлоочуларды каттоо процесси жана өлкөнүн саясий турмушунда жаштардын жана аялдардын ролун жогорулатуу жаатында белгилүү мыйзамдык өзгөртүүлөр киргизилген.

2017-жылдагы конституциялык реформанын өзү Өкмөттүн түзүлүшүндө жана жоопкерчилигинде, ошондой эле Мажилистин өзгөчө компетенциясынын чегинде Өкмөткө ишеним көрсөтпөө чечимин кабыл алуу маселесинде Мажилистин ролун жогорулаткан. Мындан тышкары,

Казакстандын шайлоо мыйзамдарындагы олуттуу өзгөрүүлөрдүн бири - парламенттик оппозиция институтун түзүү жана анын Мажилистин ишмердүүлүгүндөгү ролун күчөтүү. Бул контекстте парламенттик оппозиция парламенттик угууну сунуштоо жана өкмөттүн күн тартибин аныктоо укугуна ээ болот. Мындан тышкары, Казакстандын улуттук мыйзамдарындагы маанилүү жаңылык өлкөнүн саясий системасын демократиялаштырууга өбөлгө болгон Тынч чогулуштар жөнүндө жаңы Мыйзамдын кабыл алынышы болду.

Казакстандын Конституциясы сөз эркиндигине, маалымат каражаттарына жана маалыматка жетүү укугуна кепилдик берет, анткени Шайлоо жөнүндө мыйзам саясий партияларга акы төлөнүүчү жана акысыз маалымат каражаттары ресурстарына бирдей жетүүнү кепилдейт.

Казакстандагы бул шайлоо жүрүшүндө Миссия тарабынан белгиленген маанилүү технологиялык жетишкендиктердин бири - бул шайлоочуларды каттоо процессин жакшыртуу. Буга байланыштуу БШК Санариптик өнүктүрүү жана инновация министрлиги менен биргеликте жарандардын катталган жери боюнча маалыматтарды онлайн текшерүү системасын иштеп чыгып ишке киргизди. Жыйынтыгында 4000ден ашуун участкалык шайлоо комиссияларынын мүчөлөрү электрондук портал аркылуу шайлоочулардын жашаган жери тууралуу маалыматка ээ болуу жана бул маалыматты алардын тизмеси менен салыштырып текшерүүгө мүмкүндүк берди.

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен, Миссия парламенттик шайлоо тынч жана ошол эле учурда жогорку атаандаштык шартында өткөнүн жана Казакстанда саясий партиялардын ролунун жогорулаганын баса белгиледи. Бул шайлоого жаштардын жана аялдардын кеңири катышуусу саясий партияларга каршы күрөшүү үчүн жакында киргизилген квоталар менен байланышкан өлкөнүн саясий турмушуна коомдун эки катмарынын туруктуу катышуусун камсыздаган нормативдик базага да байланыштуу.

Миссия *шайлоо органдары ресурстар менен толук камсыздалып, шайлоону өткөрүүгө кесипкөйлүк даярдалганын*, ошондой эле ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар үчүн тоскоолдуксуз кирүүгө шарт түзгөнүн белгилеген. Ошол эле учурда, Миссия БШКнын жана төмөнкү шайлоо

органдарынын КОВИД-19 пандемиясына карабастан ишин мыкты аткаруусун жогору баалайт. Пандемиянын жайылышын алдын алуу боюнча иштелип чыккан чаралар шайлоо участкаторуна кирүүгө тоскоолдук жараткан жок.

Мыйзам жарандык жана эл аралык шайлоого байкоо жүргүзүүнү камсыздайт. Саясий партиялар окшош укуктарга ээ болгон байкоочуларга жана ишенимдүү адамдарга ээ болууга укуктуу, ал эми жарандык байкоочулар коомдук жана коммерциялык эмес уюмдар тарабынан дайындалышы мүмкүн. Миссия Казакстандагы шайлоого эл аралык байкоо жүргүзүү үчүн каралган укуктук жана материалдык-техникалык шарттарды жогору баалайт. Миссия өз ишмердүүлүгүндө ТҮРКПАнын Шайлоого байкоо жүргүзүү боюнча жобосуна жана тиешелүү эл аралык документтерге ылайык объективдүүлүк, адилеттүүлүк, ачыктык жана калыстык принциптерин карманып келген.

Миссия 2021-жылдын 10-январында Казакстан Республикасынын Парламентинин Мажилисине шайлоо Казакстандын улуттук мыйзамдарына жана эл аралык шайлоо стандарттарына ылайык өттү деген жыйынтыкка келген.